

La construcció en “pedra seca”, arquitectura, patrimoni i tradició

Josep M. Soler i Bonet

Quan es parla d'arquitectura rural o bé de construccions en “pedra seca”, generalment s'associa més a un coneixement folklòric o etnogràfic que no pas tècnic. Massa sovint parlar d'arquitectura rural és parlar d'una arquitectura en minúscules. Aquesta percepció àmpliament estesa fins i tot dintre del mateix col·lectiu tècnic o científic, és fruit d'un notable descoïneixement del tema i a la manca d'estudis rigorosos i d'abast nacional. Des de fa pocs anys s'ha començat a desvetllar al nostre país un interès, encara massa tímid, per conèixer i recuperar aquests elements del nostre passat més recent. A Catalunya, fins al moment present, cal limitar l'estudi de les construccions en pedra seca a unes quantes monografies locals i a alguns articles dispersos en revistes d'abast igualment local. La batuta d'aquesta recuperació ha estat fins ara en mans d'estudiosos locals que han realitzat un important treball de camp i de divulgació. Ens manquen encara treballs d'abast nacional, fets amb criteris més científics, que ens permetin conèixer bé l'extensió i la profunditat d'aquesta arquitectura. De fet fins ara l'únic treball que ens aporta una visió global de país és la vella monografia de Joan Rubió “Construccions de pedra en sec”, referència obligada per a qualsevol estudiós del tema.

Si hagués de destacar alguns trets definidors d'aquest tipus d'arquitectu-

Barraca de vinya al Pla del Trullàs (Monistrol de Calders).

ra en destacaria sobretot tres: la seva racionalitat, la integració al medi i la identificació amb la nostra cultura. Es tracta d'unes construccions molt racionals, fruit de l'experiència secular i el coneixement dels materials i el medi. Es tracta de buscar la solució més ajustada i efectiva a cada problema. En el medi rural la “pedra seca” s'ha utilitzat majoritàriament, fins fa ben poc, per solucionar els problemes derivats de l'activitat agrària, amb una gran efectivitat. A tall d'exemple, fa

pocs dies, un conegut meu, em va explicar una anècdota molt reveladora. En una parcel·la de la seva propietat hi tenia un mur de pedra seca que l·lindava amb una parcel·la situada en un nivell superior. Fa aproximadament un any va decidir substituir el mur vell per un de nou fet a base de blocs de formigó, procurant dotar-lo d'un drenatge “adient”. Des de llavors ja han sofert tres inundacions en la seva parcel·la a més de quedar completament anegada de fang. El vell mur, fet

Barraca entre el mas Canadell i el mas Quingles (Calders).

segons els cànons tradicionals d'aquestes construccions, permetia un drenatge perfecte i a més retenia amb una gran efectivitat les terres de la parcel·la superior. Això s'aconsegueix gràcies a un doble mur. En la part exterior la paret està formada per pedres planenques o irregulars que constitueixen la part visible del mur, a la part interior una capa de pedres menudes de trenta a quaranta centímetres d'amplada permet un drenatge molt efectiu i a l'hora actua retenint la terra. Una altra mostra d'aquesta efectivitat la trobem en els boscos cremats, on encara podem trobar moltes restes d'antigues feixes de conreu. Aquestes parets han aconseguit frenar l'erosió del terreny i fixar les llavors que hi havien, permetent una més ràpida recuperació de la vegetació. Les bases d'aquesta arquitectura són molt simples, però tremendament efectives. Un material de gran resistència, la pedra, utilitzat pràcticament sense treballar, que esdevé en mans dels artesans i especialistes - barracaires o margers - un element adaptable a qualsevol tipus de solució tècnica. Un segon element, tant o més important que el primer, és la tècnica i l'habilitat de l'artesà. Cal destacar que el treball en "pedra seca" corresponia a autèntics especialistes, els quals normalment obtenien d'aquesta activitat un complement econòmic a la feina del camp. L'aparent simplicitat d'un mur de pedra seca,

amaga un treball de gran complexitat i perfeccionisme. No hi ha res fet a l'atzar, cada pedra està col·locada aprofitant al màxim les seves irregularitats, sembla un puzzle on cada peça hi encaixa al mil·límetre.

Una altra de les característiques que hem destacat abans, és la seva integració al medi. Tota la matèria primera surt de l'entorn immediat. La pedra, l'element bàsic de la construcció, s'obté normalment de la neteja de les mateixes terres de conreu. Es tracta de construccions que s'integren totalment al paisatge, però que a l'hora en són també un element definidor. La majoria dels que llegiu aquestes ratlles segur que heu sofert alguna vegada l'impacte visual que representen algunes construccions modernes, situades en l'entorn rural, i que venen a substituir l'arquitectura tradicional en pedra seca. Són construccions fetes utilitzant els materials més dispars: blocs de ciment, totxanes, uralites, plaques metàl·liques o els més diversos elements de reciclatge. Durant molts segles, mitjançant la pedra seca, els nostres avantpassats s'han interrelacionat amb el medi natural, de forma respectuosa, obtenint els mateixos o millors resultats.

En un món cada vegada més amorfol on el que s'imposa són els estàndards, jo sóc del parer que cal agafar-se i afirmar tot allò que ens és propi i ens defineix com a país. En aquest sentit

la pedra seca és un element particular del món mediterrani, i encara avui dia és un dels trets definidors del nostre paisatge. Els marges i parets encara són visibles arreu, i ens recorden constantment la seva funció com a definidors del paisatge retallant des dels vessants més suaus als més costeruts de la nostra geografia. Les construccions en "pedra seca" formen part de la nostra cultura des de que l'home va començar a construir habitatges i aixoplucs, si perdem definitivament aquest patrimoni, també perdrem una part de la nostra personalitat, una més.

Per tal d'il·lustrar una mica tots aquests conceptes, he seleccionat dos exemplars de la construcció en pedra seca més representativa: la barraca. A la nostra comarca les barraques estan presents arreu, i encara són molts els camps que conserven en millor o pitjor estat les barraques que han aixoplugat els nostres avantpassats.

A.- Tot i tenir uns fonaments comuns i utilitzar unes mateixes tècniques i solucions, els resultats poden variar bastant d'una zona a l'altra. Fins i tot dins d'una mateixa comarca hi conviuen construccions amb característiques molt diferents, fruit del pas d'especialistes amb origen i tradicions ben diversos. La barraca que descriuré a continuació és un exemplar que presenta els elements més característics de les barraques del Bages.

Aquesta barraca està situada al ter-

me municipal de Monistrol de Calders, a uns metres del camí que ens porta fins al Pla de Trullàs. És una construcció de planta simple, circular, feta íntegrament en pedra seca. Naturalment, el material bàsic de construcció és la pedra, utilitzada sense treballar. La barraca es cobreix amb una volta cònica, feta a base d'aproximar les filades concèntriques fins arribar al seu tancament amb una o varies lloses més grans. Aquestes filades es cobreixen després amb pedres menudes i finalment amb una capa de terra, avui pràcticament desapareguda. L'obertura d'entrada està formada per una pedra que actua com a llinda. Normalment al Bages, les portes es construeixen amb una única llinda gruixuda, o bé amb dues de més primes. Aquest segon sistema s'utilitza quan no és possible disposar d'una pedra amb l'amplada i el gruix necessari. Les dues pedres reparteixen la pressió de la volta en el punt que podria ésser més feble. Aquest espai entre les

dues llindes també s'aprofita a l'interior com a prestatge.

B.- Aquesta barraca es troba al terme de Calders, entre el mas del Canadell i el de les Quingles. Es tracta d'una barraca molt singular si la comparem amb l'anterior, tant per les seves dimensions com per la seva estructura. Aquesta construcció consta de dues estances de planta quadrangular comunicades interiorment per una obertura acabada amb un arc apuntat. No és freqüent trobar al Bages aquesta estructura de barraca, i els pocs casos que he localitzat sempre són de dimensions més petites i sense comunicació. Les dues estances tenien funcionalitats diferents, una estava destinada a aixoplugar al pagès i l'altra a l'animal que utilitzava en les feines del camp. Com a elements més singulars d'aquesta barraca, a més de la planta, podem destacar les seves dimensions, en total té una longitud de 6 metres de façana per 3 de fondària. La coberta està formada per dues voltes

còniques amb una alçada interior de 2'60 metres. Un element molt significatiu és la porta de l'estança situada a la dreta de la fotografia. En lloc de la tradicional llinda de pedra, aquesta obertura es tanca amb un arc, gaire bé pla, format per lloses verticals a modus de dovelles. Aquest tipus d'obertura completament desconegut a casa nostra és molt típic de les barraques situades a les comarques més meridionals com l'Alt Camp o el Tarragonès. Tant per l'estructura de la barraca, les seves dimensions, els elements tècnics i la gran qualitat del treball, quasi bé es podria afirmar que l'autor d'aquesta construcció provenia d'alguna de les comarques del sud de Catalunya. Es tracta, doncs, d'una prova de l'existència d'artesans especialitzats que recorrien el nostre país de punta a punta.

Josep M. Soler i Bonet
Estudis de la pedra seca

Masies d'Avinyó

VINYES I VINS DEL PLA DE BAGES

Tel. Cellers (93) 830 50 53 - Tel. Oficina (93) 874 74 06
08279 Avinyó - BARCELONA